

ÜNİVERSİTE ÖZERKLİĞİ

Doç. Dr. Hüseyin KORKUT *

Giriş

Özerklik, insanın kendi düşünce ve iradesine göre karar verebilme gücüdür. Başka bir deyişle, özerklik, kendi kendini yönetme yetkisi, hatta hakkıdır¹.

Genellikle özerkliği, kurumları siyasi otoritenin etkisinden uzak tutmak ve kendi organları eli ile yönetilmek şeklinde açıklamak eğilimi vardır.

Üniversitelerin de demokratik ve özgür bir yapıya sahip olması istenir. Çünkü böyle olmadığı takdirde, bu kurumlarda bilim üretilemez, bilgi teknolojiye dönüştürülemez, teknik bilimselleştirilemez.

Bilimin üretilmesi, geliştirilmesi eleştiri, hoşgörü, katılım ve denetimin olduğu bir ortamı gerektirir.

Bilimin temelinde kuşkuculuk yatar. Bilimsel bilginin hazırlayıcısı olarak kuşku, neden, niçin, nasıl sorularına yanıt aramaya sevk eder bilim adamını. Kısaca belirtmek gerekirse, "özgürlük ve demokrasi bilimin toprağıdır"².

Bir yazarımız, "insanları terörist yapmak istemiyorsanız onları soru soran kişiler haline getirmelisiniz. Çünkü, ancak yüzde yüz doğru olduğunu bildiğin bir şey için başkasını öldürürsün, kafanda en ufak bir kuşku varsa, öldürmezsin"³. demektedir. Gerçekten kafasındaki düşünceleri sorgulayabilen bir insan, sabit fikirli ve saplantılı olmayacağından, kalıplaşmış, hapsedilmiş fikirlerin esiri olmaktan uzak kalacağından, tartışma ortamında en değerli fikirler geliştirebilir.

"Görelî doğrular ve görelî yanlışlar ancak özgür bir tartışma ortamında çeşitli fikirlerin, çeşitli ekollerin, çeşitli teori, yapıt ve ürünlerin zaman içinde çatışması ve birbirini elemesi yoluyla ortaya çıkabilir"⁴.

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi

1 Albeřt Malch, "İstanbul Darülfununun İlgası" *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi*. İstanbul: Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 23, 1950, s. 255.

2 M. Haldun Çubukçu, "Üniversite Özgürlükle Olur", *Yeni Olgular Dergisi*, Ekim 1984 S. 10, s. 18.

3 Türker Alkan, *Yeni Olgular Dergisi*, s. 25.

4 Halil Bertay, *Yeni Olgular Dergisi*, s. 29.

Özerk olmayan bir üniversitede demokrasiden de söz edilemez. Çünkü; "Üniversite içi demokrasi, örgütlenmede, öğretimde, araştırmada, yayında, öğrenimde düşünmede ve anlatımda insanın üstün değerini tanıyan; insanın yeteneklerini geliştirmesine sınır koymamayı benimseyen, ülkedeki demokrasiyi yeni katkılarla zenginleştirmeyi amaçlayan etkin bir demokrasi, katılımcı bir yaşam biçimidir"⁵

Üniversitelerin özerkliğinden söz edildiğinde; mali, yönetsel, bilimsel, teknik, fikirsel ve akademik özerklikleri gözönüne gelir.

Ancak bunlar genelde iki grupta toplanır.

1. Mali Özerklik 2. Bilimsel Özerklik

1. Mali Özerklik

Dünyanın herhangi bir yerinde tam anlamıyla mali özerkliğe sahip olan üniversite bulunduğu bilinmemektedir. Çünkü, kendisi tarafından verilen paranın harcanmasına kayıtsız kalması millete karşı gösterilmesi gereken sorumluluk anlayışı ile bağdaşmaz. Devletin, üniversitenin büyük yekünler tutan para gereksinimini karşılaması zorunludur. Bunu üniversitenin kendi kendine yapması beklenemez. Durum böyle olduğu zaman devletin üniversiteye yardım etmesi ve bu yardımla ilgili mali kontrolünü sürdürmesi kaçınılmaz olur.

Bugünkü yaygın anlayışa göre, mali yönden özerk üniversite devletin kontrolü altında bütçesini serbestçe düzenler ve yönetir, mali çevrede tüzel kişiliğe sahiptir. Öğrenci ücretlerini, sınav ve diploma harçlarını ve bağışları kendi mal varlığına katar.

2. Bilimsel Özerklik

Üniversitenin görevlerini başarılı ve onurlu bir biçimde yerine getirebilmesi için mali bağımsızlığa duyulan gereksinim yanında, özgür davranma olanağına da sahip olmak gerekir. Bunun anlamı, üniversite, eğitim yöntemlerini dilediği gibi saptar, öğretim üyelerini bağımsızca seçer, üniversite yönetim otoritelerini göreve getirir. Bu noktada, yönetsel özerklik kavramı ile karşı karşıya gelinmektedir.

Bir görüşe göre, bu kavramın içine bir profesörün atanması, terfii, gerektiğinde cezalandırılması konularında üniversitenin de söz sahibi olması ve varlığını duyurması girer. Bir profesörün geleceği başka memurlar gibi siyasi

5 Haldun Özen, *Yarın Dergisi*, Ekim 1984, S. 38, s. 6.

koşulların göstereceği değişiklikten etkilenmemelidir. Bilimsel özerklik bazı yönetsel kararlarda serbest olmayı gerektirir. Hiç kuşkusuz, yönetsel özerklik, devletin üniversiteye hiçbir müdahalesi ya da üniversiteden hiçbir isteği olması demek değildir.

Çünkü, üniversite devletin gereksinimi olan memur ve uzmanları da yetiştirir. Bunun için devlet gelecekteki "ajanlarının" formasyonunu izler, gözetir. Ancak, bu konuda devletin gözetim ve kontrolünün sınırlarını hükümetin siyasetinden çok üniversitenin özgürlüğü oluşturur⁶.

Profesör Hirsch'e göre, üniversitelerin merkeziyetçi bir sistem içinde yönetilmeleri sözkonusu olduğunda devletin kırtasiyecilik ve korumacılık nitelikleri üniversiteleri de etkisi altına alır. Üniversite, sonunda bir kışla görünümü kazanır ki bu durum gerçek bilimin "mezarı" olur. Ancak, böyle bir tehlikeden kaçınmak için merkeziyetçi yönetimlerde dahi, bilimsel alanda gerekli olan kişiliğin serbest yaratıcılığı konusu üniversitelere sınırlı da olsa özerklik verilmesini gündeme getirir.

Merkeziyetçi olmayan yönetim sisteminde devlet, üniversiteleri hiyerarşi zinciri içine almasa dahi, onların tam bir özerklikten yararlanmaları sözkonusu olmaz. Üniversiteler kendi işlerini yönetmekte serbest iseler de, kendilerine yaşama olanağı sağlayan devlete ve onun organlarına az çok bağımlıdırlar.

Merkeziyetçi sistemde varolan hiyerarşiye karşılık, merkeziyetçi olmayan sistemde eşgüdüm geçerli olmaktadır.

Özetle belirtmek gerekirse, bilim ile siyasetin alanlarının birbirlerine eşgüdümle bağlanmış olmaları, devlet ile üniversitenin arasında bir eşgüdüm sistemi kurulmasını gerekli kılmaktadır. Üniversite ile devletin görev alanları ve etkinliklerinin sınırını çok iyi çizmek gerekir. Bu şekilde her iki otoritenin birbiriyle çatışma olasılığı önceden önlenmiş olur.

Sonuç olarak denilebilir ki, bilimsel etkinliklerin düzenlenmesi açısından üniversite, serbest olsa da bu etkinliğin gerektirdiği maddi ve mali koşulların tespit ve sağlanması açısından siyasi yönetimin de destek ve kontrolüne gereksinim bulunmaktadır. Üniversiteye özerklik tanımak çok basit olmakla birlikte, bu özerkliği amaca uygun olarak kullanmak üniversite için o kadar kolay olmamaktadır. Profesör Hirsch, üniversite ve devletin iyi ya da kötü yönetiminin örgüt ve yasalardan değil, onları uygulayan kişilerin olgunluk, yetenek, bilgi,

6 Hıfzı Timur, "Üniversite Muhtariyeti Meselesinin Ana Hatları" *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi*, İstanbul: Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 23, 1950, s. 168-174.

karakter ve ahlakından kaynaklandığı düşüncesindedir. Ona göre, üniversitede bilimsel hava ve akademik ruh olmadığı takdirde, üniversiteye verilecek özerklik tehlikeli ve sakıncalıdır. Özerklik amaç değil, araçtır. Bilimin gelişmesi hususunda gerekli serbest ortamı yaratmak için, üniversite özerkliğinin önemi büyüktür. Ancak, özerkliğin kötüye kullanılmasını önlemek için gerekli önlemleri almak, devlet kuruluşu olan üniversiteyi korumak ve kollamak, devlet yönetiminin hak ve görevidir. Ancak devletin, üniversitenin işleyişine müdahale etmesi ne kadar kötü sonuçlar doğurursa, devletin üniversiteye karşı kayıtsız kalması da o kadar sakıncalar yaratır⁷.

Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar; üniversiteleri, bugünkü teknik gereksinimleri karşılayacak olan yüksekokullardan farklı olarak, yarını da hazırlamakla yükümlü görmekte, onları ülke içinde ve dışındaki bütün bilimsel hareketleri, gelişmeleri incelemek, analiz etmek bugünün kurumlarını eleştirerek yarını hazırlamak, ülkenin yarınını oluşturacak kurumların çekirdeklerini ortaya koyarak, sosyal, fen, teknik alanlardaki gelişmelere katkı sağlamak görevleri ile karşı karşıya bulunduğunu düşünmektedir.

Bugünü analiz edemeyen, eleştiremeyen, onun üstüne çıkamayan, sadece olanı öğretmekle yetinen, diğer bir deyişle, yaratıcılık gücünden yoksun olan bir kurum, üniversite değil, ancak yüksek bir okuldur. Bilimsel kriterlere dayanmayan eleştiri veya belli bir rejimin propagandasını yapmak, ya da kişilerle uğraşmak, üniversite kavramı ile bağdaşmaz. Bu üniversite özgürlüğü değil, meslek ve konumun kötüye kullanılması demektir.

Ayrıca Onar, üniversite profesörlerinin yönetsel hiç bir hiyerarşiye tabi tutulmalarını, kendilerine yöneticiler tarafından emir ve direktifler verilmemesini, eğitim-öğretim etkinlikleri içindeki fikir ve düşüncelerinden dolayı yönetsel bir sorgulamaya uğratılmamalarını, özerkliğin gereği olarak düşünmekte; ancak, bilimsel etkinliklerle ilgili görevini yapmayan, kendisine verilen eğitim programlarını uygulamayan, sözleri ve eleştirileri bilimsel olmaktan çok siyasi propagandaya yönelik olan öğretim üyelerinin sorgulamaya uğramalarını doğal görmekte, fakat böyle bir sorgulamanın akademisyenlerin oluşturduğu organlarca yapılmasını özerkliğin gereği olarak kabul etmektedir⁸.

7 E. Hırş, "Üniversite Muhtariyeti" **Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi**, İstanbul: Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 23, 1950, s. 183-188.

8 Sıddık Sami Onar, "İstanbul Üniversitesi'nin Raporu", **Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi**, İstanbul: Ankara Üniversitesi Yayınları No: 23, 1950, s. 755-757.

Dünyada Üniversite Özerkliği

Üniversite özerkliğinin geleneksel tanımında, öğretim üyelerinin seçimi, ders programlarının düzenlenmesi, öğrenci kabulü, mezuniyet koşullarının ve araştırma konularının saptanmasında, üniversitenin ne ölçüde kendi organları tarafından karar verme yetkisine sahip olduğu başlıca ölçüt olarak kabul edilebilir.

Batı ülkelerinin üniversite tarihleri incelendiğinde, iki tür üniversite sisteminin var olduğu görülür⁹.

Birleşik Krallık, ABD, Avusturalya, Kanada, Yeni Zelanda gibi Anglo-Sakson ülkelerinde üniversite yönetimi, üniversite dışından, ancak, toplumda ün yapmış kişilerin elinde bulunmaktadır. Bu ülkelerde üniversite yönetimi, merkezi planlama, eşgüdüm ve denetleme görevi yapan ara kuruluşların yanında, council (İngiltere, Avusturalya), court (İskoçya), board of trustees, board of governors, board of regents (ABD) denilen ara kuruluşların elinde bulunmaktadır.

Japonya ve Kıta Avrupası ülkelerinde, üniversiteler doğrudan merkezi hükümetin veya buldukları eyaletin Eğitim Bakanlığı'na bağlıdırlar.

Bu ülkelerde yetkileri ülkeden, ülkeye değişen merkezi planlama ve eşgüdüm görevi yapan ara kuruluşlar vardır.

İsveç'te Milli Üniversiteler ve Kolejler Kurul (Universitets-och Högskoleambetet, UHA) ile Hollanda'daki Hollanda Üniversiteleri İşbirliği Kurulu (Vereniging Van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten, VSNU) önemli yetkilere sahip kuruluşlardır. İsveç'te mevcut olan üniversitelerin en üst organı durumundaki kurumun (Universitetsstyrelsen) üyelerinin bir kısmını Bakanlar Kurulu, toplumda ün yapmış üniversite dışındaki kişiler arasından atar. Hollanda'daki üniversite yönetim kurulu (College van bestuur) ise, Kraliçe'nin toplumda tanınmış üniversite dışından atadığı iki kişi ile rektörden oluşur. Yönetim Kuruluna bu iki üyeden biri başkanlık yapar.

Anglo-Sakson üniversiteleri ile Japonya ve Kıta Avrupası ülkeleri üniversitelerinin yönetimleri arasında iki önemli fark bulunmaktadır.

1 - Anglo-Sakson üniversitelerinde, üniversite dışından yönetim kurulunca süresiz olarak atanan ve yönetim kurulunun verdiği yetkilere göre üniversiteyi yöneten güçlü bir yönetici bulunmaktadır. Bu yönetici, ülkeden

9 İkinci Uluslararası Yükseköğretim Konferansı: Üniversite Yönetimi, Ankara, 9-11 Ocak 1989, Ankara: Meteksan A.Ş. 1989, s. 20-21.

ülkeye değişen isimler almaktadır. Örneęin, sözkonusu yöneticiler için ABD'de "President", Avusturalya ve İngiltere'de "Vice-Chancellor", İskoçya'da "Principal" isimleri kullanılmaktadır.

Kıta Avrupası ülkeleri ve Japonya'da rektör, üniversitenin profesörleri arasından belirli bir süre için seçilir, Eğitim Bakanı veya Devlet Başkanı tarafından atanır. Sözkonusu ülkelere, rektör kurul kararlarını uygulayan ve üniversitenin sembolik düzeyde akademik lideri olan kişidir.

Yönetimsel ve mali yetkiler, ülkelere göre farklı ünvanlar alan ve hükümetçe atanan bir devlet memurunun elindedir. Örneęin, sözkonusu kişi Hollanda'da Secretaris, Almanya'da Kanzler, Fransa'da Recteur de L'Académie, İtalya'da Direttore Administrativo, Avusturya'da Universitätsdirektor, Belçika'da, Regerungs Commissaris, Danimarka'da Adaministrationchef, Finlandiya'da Förvaltungsdirektor ismini alır.

2 - Yukarıda sözü edilen ülkelerin üniversite yönetimleri arasındaki ikinci fark; Anglo-Sakson üniversitelerinde, akademik, idari ve teknik personelin üniversite yönetim kurulunca, Japonya ve Kıta Avrupası ülkelerinde üniversitenin önerdiği adaylar arasından ilgili bakan tarafından atanmasıdır.

Özet

Üniversite özerkliği denildiği zaman, üniversitedeki özgürlük ortamından söz edilmektedir. Burada kastedilen özgürlüğün ise bilimsel özgürlük olduğu görüşü genelde paylaşılmaktadır¹⁰. Bir görüşe göre, özerklik bir yönetim kavramıdır. Bilimsel özerklik diye birşey bulunmamaktadır. Bilim için özgürlük gereklidir¹¹.

Bazı öğretim üyelerine göre, bugünkü üniversite sistemimizde bu özgürlük vardır. Öğretim üyelerinin düşünce, yayın, ders ve araştırmalarına hiçbir şekilde kayıt konulmamakta, herhangi bir etkileme sözkonusu olmamaktadır. Dekan ve rektörler ise, siyasi iktidar tarafından görevlendirilmelidir¹². Bunun aksini iddia edenler de vardır. Bunlara göre, 1980'den bu yana Türkiye'de üniversiteler bilimsel çalışma özgürlüğünden tümüyle yoksundurlar¹³.

10 Kemal Dal, *Öğüt Dergisi*, 1987, s. 9.

11 Sulhi Dönmezer, "Akademik Hürriyet Üzerine", *Tercüman Gazetesi*, 22 Nisan 1992, s. 2. Aydın Aybay, "YÖK Sorunu Değil, Üniversite Sorunu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Nisan 1992, s. 2.

12 Sabri Sümer, "Üniversiteler Kanunu", *Tercüman Gazetesi*, 4 Temmuz 1992, s. 2.

13 Yakup Kepenek, "Çöküntüden Yıkıma Yükseköğretim", *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Mart 1991, s. 2.

Yöneticilerin seçimle yönetime gelmeleri demokrasinin gereği olarak görülmektedir. Seçimin "Üniversiteye yönetim ve icraat rekabeti" getireceği, başarısız yöneticilere çekilme fırsatı vereceği, "gününü gün etme yerine, kalitenin gelişimine katkı sağlama olanağı vereceği" ileri sürülmektedir¹⁴.

Bazı görüşlere göre de; demokraside katılımın önemine işaret edilerek demokrasinin "içsel özelliğini" katılımın; "dışsal özelliğini" de özerkliğin oluşturduğundan sözedilmektedir¹⁵.

Bazı görüş sahipleri, demokrasinin herşeyin yolunda gitmesi, daha iyiye götürülmesi için yeterli olmayacağını belirtmektedirler. Demokratik yönetimde yürütme gücünden çok, katılım derecesi artırılarak demokrasiden söz edilebileceği ileri sürülebilmektedir¹⁶.

Benzer görüşte olanlara göre, üniversite yöneticilerinin göreve gelmeleri sadece öğretim elemanlarının oyuna başvurmakla sağlanmamalıdır. Katılım demokrasinin gereği olduğuna göre öğrenciler de "katılım çemberine" dahil edilmelidirler¹⁷.

Katılımın önemi inkar edilemez, ancak, üniversite yönetiminde idari ve yardımcı personelin varlığını da göz ardı etmemek gerekir. Bu kesimin belli bir oranda yönetim süreci içine girmesi demokratik katılımın genişlemesini sağlar ve demokratik yönetimi güçlendirir.

Oysa ki, dünyanın her yerinde, özellikle Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde, demokratik siyasal kültür, toplumsal yaşamı çeşitli alanlarda etkilemektedir. Başka ülkelerin toplumsal-siyasal sistemlerinin yapısı ve işleyişi ne kadar demokratikse, başka bir deyişle, siyasal kültür düzeyi otoriter olmaktan ne kadar uzaksa, üniversitenin demokratikliği de o derece fazla olabilmektedir¹⁸.

Yöneticileri atama ile göreve gelen sözkonusu ülke üniversitelerinin içinde buldukları toplumlar gerçekten demokratik mekanizmaları iyi işleten toplumlardır. Düşünceyi yayma, haberleşme özgürlüklerinin sarsılmaz

14 Ali Sait Yüksel, "Demokrasi Önce Üniversiteye", **Milliyet Gazetesi**, 10 Eylül 1991, s. 11.

15 Nasır Yeniocak, "Öğrencilerin Yönetime Katılımı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Aralık 1991, s. 14.

16 Ziya Bursalıoğlu, "Nasıl Bir YÖK?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Ocak 1992, s. 2.

17 Maksut Mumcuoğlu, "YÖK Sisteminin Eleştirisi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 20 Ağustos 1987, s. 2.

Faruk Özgür, "Yine Yükseköğretim Yasası", **Zaman Gazetesi**, 21 Ocak 1992, s. 2.

Ayselî Usluata, "Üniversitelerimiz ve Sözde Demokrasi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Ocak 1993, s. 2.

18 Mumcuoğlu, **Ön. Ver.** s. 2.

Avrupa ve Amerika Sistemlerinin Karşılaştırılması Konusunda Bkz. Uğur Ersoy, "Çağımızda Araştırma, Uygulama, Üniversite İlişkileri", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Nisan 1987, Yıl: 24, Sayı: 4.

güvencelere sahip kılındığı bu ülkelerde, üniversite yöneticilerinin atamayla göreve gelmeleri hiç de sakıncalı görülmemektedir? Çünkü, rektörü atama yetkisi, demokratik davranma zorunluğu ile birlikte vardır¹⁹. Ancak, ülkemizde salt atama sisteminde de, salt seçim sisteminde de, sakıncalar gören bilim adamları bulunmaktadır²⁰.

Gerçekten demokratik üniversite ile ilgili tartışmalar sürdürülürken gözden kaçan, ya da ikinci plana itilen bir nokta vardır. O da, yöneticinin göreve geliş biçimine ağırlık verilmesi, yöneticinin yöneteceği kurumu başarılı kılacak performansı gösterdiğini yeterli bir kapasiteye sahip olduğunu daha önce kanıtlamış olup olmadığına bakılmamasıdır. Bir profesörümüzün deyimiyle, "aslolan yöneticinin makama nasıl geldiği değil, o makam için konulmuş ölçütleri karşılayacak niteliğidir"²¹.

Sonuç

Özerkliğin temelini akademik özgürlük oluşturur. Gerek Batı Avrupa ülkelerinde, gerekse Anglo-Sakson ülkelerinde üniversitelerin evrensel işlevlerini (Eğitim-Öğretim, Araştırma ve Yayın) herhangi bir etki ve baskıya uğramadan yerine getirebilmelerinin önlemleri alınmıştır. Bu ülkelerin devlet sistemleri, eğitimleri, dolayısıyla, gelişmişlik düzeyleri, toplumsal ve kültürel yapıları ve gelenekleri, üniversite sistemlerinin yapısal oluşumlarını ve toplumsal ilişkilerini etkiler, hatta belirler diyebiliriz. ABD'de Mütevelli Heyetler, üniversiteleri başta siyasi olmak üzere her çeşit baskıdan korur.

Aslında, devletin insan gücü planlaması ile üniversitelerin bu planı dikkate alması konusunda göstereceği ilgi ve duyarlılık üniversite-devlet ilişkilerinin olumlu ya da olumsuz yönde gelişmesine neden olur. Bir de, üniversitelerin kaynakları dünyanın her ülkesinde üniversite-hükümet ilişkilerini düzenleyen ikinci önemli faktör olagelmıştır. Devlet, verdiği paranın, ki bu parayı alan üniversite dahi olsa, topluma ne derece yararlı ve yerinde kullanıldığını bilmek gereksinmesini duyar ve toplum adına gerekli izlemeyi yapar. Çünkü, devletin kendisi de topluma hesap vermek durumundadır. ABD'de devlet üniversiteleri, tam anlamıyla devlete bağımlı değildirler. Bu üniversiteler, kaynaklarının ortalama % 50'sini devletten sağlarlar. Kaynak açısından devlete bağımlılık ne kadar çoksa, hesap verme zorunluluğu da o derece artar²².

19 Şarman Gençay, "Demokratik Yaşam, Çağdaş Üniversite..", Cumhuriyet Gazetesi, 14 Ocak 1991, s. 2.

20 Uğur Ersoy, "Türk Üniversite Sistemi ile İlgili Öneriler", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Kasım, 1987, Yıl: 24, Sayı: 11, s. 35.

21 Ziya Bursalıoğlu "Yeni YÖK Yasası İçin Alan Araştırması Yapılması", Milliyet Gazetesi, 19 Mart 1988.

22 Hüseyin Korkut, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere Üniversiteleri, Ankara: YÖK Matbaası, 1990, s. 68.

İngiltere'de devletin üniversitelere sağladığı kaynak, hükümetler kanalıyla oldukça yakın mesafelerden izlenmeye alınmakta, insangücü planlaması konusunda üniversitelere etkili telkin ve gerektiğinde müdahaleler yapılabilmektedir. Büyük miktarlarda üniversite öğretim üyesinin emekli olmak zorunda kalması, bazı üniversitelerin bazı bölümlerini kapatmak zorunda bırakılmaları, insangücü konusundaki arz ve talep dengelerinin sağlanmasına yönelik karar ve girişimler olarak görülmektedir²³.

Dünyanın her yerindeki üniversitelerde en iyi denetimin, ürünlerine yönelik talebin yüksekliği ile sağlandığı görülür. Her çeşit denetim mekanizması ister formal, ister informal (iş piyasası gibi) yapıda olsun, bilimsel ürünlerin nitelik ve nicelik yönleri ile değerlendirilmesini esas almaktadır.

Bilimsel ürünlerin niteliğinin, evrensel standart ölçüleri içinde saptanması gerektiğinden, üniversiteler temel işlevlerini yerine getirirken, büyük bir yarışma ortamı içinde faaliyet gösterirler. Bu yarışma, üniversitelerdeki öğretim üyelerinin çalışmalarını yönlendirir ve verimli kılar.

Bilimsel faaliyetlerin sonuçları yayınlar yoluyla açıklanır. Bu yayınların hakemli dergiler yoluyla yapılması ve Scientific Citation Index'lere girmesi evrensel kurumlar olan üniversitelerin temel işlevidir. Bilimsel ürünlerin bu derece ciddi ve yüksek standarda ulaşması konusunda oluşturulacak her çeşit sistem, akademik özgürlüğün büyük bir kıskançlık ve duyarlıkla korunmasını zorunlu kılar. Üniversitenin yönetim yapısı, ister seçimle, ister atama ile gelen yöneticileri göreve getirsin, o kadar önemli değildir. Çünkü, bilgi çağının gerektirdiği baş döndürücü yarış, göreve geliş şekli ne olursa olsun, bütün yöneticileri üniversitelerini doruklara çıkarmak yükümlülüğü ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Bir öğretim üyemizin belirttiği gibi "Bilimsel üretim geleneği oluşmamış olan üniversitelerimizde Batıdaki gibi bir bilimsel rekabet ortamı bir çok öğretim üyesinin işine gelmeyebilir. Bunun sonucu olarak da seçilen yöneticilerin verecekleri kararla bilimsel rekabet ortamının sağlanması şansa kalacaktır²⁴.

Üniversite için bilimsel özerklik esas olduğuna göre, yönetsel özerkliğe neden gerek olduğu sorusu toplumların gelişmişlik düzeyine göre değişik yanıtlar bulabilecektir. Gelişmiş toplumların gelişmiş üniversitelerinde, yüksek standartlara ulaşmış bilimsel faaliyetlerin yarışma ortamı içinde tutulabilmesi, öğretim üyeleri için asıl güvenceyi oluşturmaktadır. Siyasal ya da başka baskılar, bu durumda gündeme gelemez. Bilimin karakterinde olan objektiflik herşeye hakim olur. Öğretim üyeleri bu objektifliği bizzat gösterirler ve öğretirler. Bundan kimse de rahatsız olmaz. Fakat henüz emekleme

23 Korkut, a.g.e., s. 91.

24 Ömer Saygın, "Özerklik Yeterli mi?", Cumhuriyet Gazetesi, 28 Aralık 1991, s. 2.

döneminde olan üniversitelerde bir dekan "nabza göre şerbet vermeyiniz" dediğinde, başına iş açılırsa, elbette üniversitelerin siyasal baskıya karşı korunma gereksinimi duymaları bir hak olur, yönetici seçimle göreve gelmek ister. "Üniversite özerkliğini, yani yöneticileri seçmek hakkını savunanlar, üniversiteyi küçük siyaset ve katı ideolojilerin etkisinden, partizanlık ve partizanca kadrolaşmaktan korumak savaşını vermektedirler"²⁵.

Bizim ülkemizde de yaşanan buna benzer olaylar, üniversite yöneticilerinin seçimi konusunun devamlı gündemde tutulmasına neden olmuştur²⁶.

Oysa ki, bir üniversite sisteminde denetim yoksa, yarışma yoksa, kendi kaynaklarının oranını artıramıyor ve tamamen devlete bağımlı ise, üniversitenin seçimle gelmiş yönetici ve organlar eliyle yönetilmesinin akademik özgürlüklerin kullanılmasına beklenildiği ölçüde güvence sağlayacağı kuşkuludur.

Bize göre, çağdaş bir üniversite modelinin temel karakteristiğini güvenceli bilimsel özgürlük, etkili iç ve dış denetim ve geniş bir katılım oluşturur.

Bir bilim adamımız bu görüşümüzü destekler biçimde, üniversite kavramına ilişkin isabetli bir saptama yapmaktadır. Ona göre; "Üniversiteyi, akademik bilinç, bilimsel sorumluluk ve özdenetimin dışında içi boş bir özerk kuruluş olarak anlamak büyük bir yanılgıdır"²⁷.

KAYNAKÇA

Alkan, Türker, "YÖK Dışı Üniversite Konulu Söyleşi", **Yeni Olgu Dergisi**, Ekim, 1984.
Aybay, Aydın, "YÖK Sorunu Değil, Üniversite Sorunu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 15 Nisan 1992.

Berktaş, Halil, "YÖK Dışı Üniversite Konulu Söyleşi", **Yeni Olgu Dergisi**, Ekim, 1984.
Bilim ve Teknik Dergisi, 21 Kasım 1992, Sayı: 296.

Bursalıoğlu, Ziya, "Nasıl Bir YÖK?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Ocak 1992.

———, "Yeni YÖK Yasası İçin Alan Araştırması Yapılmalı", **Milliyet Gazetesi**, 19 Mart 1988.

Çavdar, Ayhan, "Üniversite ve Bilim", **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Nisan 1992.

Çubukçu, M. Haldun, "Üniversite Özgürlükle Solur", **Yeni Olgu Dergisi**, Ekim, 1984.

Dal, Kemal, **Öğüt Dergisi**, 1987.

²⁵ Bozkurt Güvenç, "Rektör Seçimleri ve Evrenin Endişeleri", **Cumhuriyet Gazetesi**. 5 Eylül 1992, s. 2.

²⁶ Turhan Tufan Yüce, **Ön. Ver.**, s. 15.

Bozkurt Güvenç, "YÖK Neden ve Nasıl Sorun Oldu?", TED tarafından 28 Mart 1992 günü düzenlenen "Yükseköğretimde Nasıl Bir Yasa?", Panelinde yapılan konuşma.

²⁷ İsmail Tunali, "Yalnız Özerklik Sorunudur?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 3 Ekim 1992, s. 2.

- Dönmezer, Sulhi, "Akademik Hürriyet Üzerine", **Tercüman Gazetesi**, 22 Nisan 1992.
- Ersoy, Uğur, "Çağımızda Araştırma, Uygulama, Üniversite İlişkileri", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Nisan, 1987, Yıl: 24, Sayı: 4.
- . "Türk Üniversite Sistemi İle İlgili Öneriler", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Kasım 1987, Yıl: 24, Sayı: 11.
- Gençay, Çarman, "Demokratik Yaşam, Çağdaş Üniversite", **Cumhuriyet Gazetesi**, 14 Ocak 1991.
- Güvenç, Bozkurt, "Rektör Seçimleri ve Evren'in Endişeleri", **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Eylül 1992.
- Hirsch, E, "Üniversite Muhtariyeti", **Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi**. İstanbul: Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 23, 1950.
- İkinci Uluslararası Yükseköğretim Konferansı: Üniversite Yönetimi**, Ankara: 9-11 Ocak 1989, Ankara: Meteksan A.Ş., 1989.
- Kepek, Yakup, "Çöküntüden Yıkıma Yükseköğretim", **Cumhuriyet Gazetesi**, 11 Mart 1991.
- Korkut, Hüseyin, **Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere Üniversiteleri**, Ankara: YÖK Matbaası, 1990.
- Malch, Albert, "İstanbul Darülfununun İlgası", **Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi**, İstanbul: Ankara Üniversitesi Yayını, 1950.
- Mumcuoğlu, Maksut, "YÖK Sisteminin Eleştirisi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 20 Ağustos 1987.
- Onar, Sıddık Sami, "İstanbul Üniversitesi'nin Raporu", **Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi**, İstanbul: Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 23, 1950.
- Özen, Haldun, "Özerk ve Demokratik Üniversite Konulu Tartışma", **Yarın Dergisi**, Ekim, 1984.
- Özgür, Faruk, "Yükseköğretim Yasası", **Zaman Gazetesi**, 21 Ocak 1992.
- Saygın, Ömer, "Özerklik Yeterli mi?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Aralık 1991.
- Sümer, Sabri, "Üniversiteler Kanunu", **Tercüman Gazetesi**, 4 Temmuz 1992.
- Timur, Hıfzı, "Üniversite Muhtariyeti Meselesinin Ana Hatları", **Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayını, 1950.
- Tunalı, İsmail, "Yalnız Özerklik Sorunudur?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Ocak 1993.
- Yeniocak, Nasır, "Öğrencilerin Yönetime Katılımı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Aralık 1991.
- Yüksel, Ali Sait, "Demokrasi Önce Üniversiteye", **Milliyet Gazetesi**, 10 Eylül 1991.